

---

## **viSSzaemlékezés cseh károly szabadkai éveire**

**LATAK ISTVÁN**

---

Felső-Bácska munkásmozgalmi központja a két háború között mindenképpen a jelentős iparvárossá nőtt Szabadka volt. A szervezés, ösztönzés innen indult ki sokszor, a kisebb vidéki helységek mozgalmi vezetői itt kerestek érintkezést fölfelé, a Párt vezetősége felé, és ide telepedtek át, ha a köteleesség arra szólította őket.

Cseh Károly adai tanító és munkásvezér, a szocialista és kommunista mozgalom ottani alapítója, kereste és meg is találta a kapcsolatokat Szabadka munkásságának élgárdájával. A „Szervezett Munkás” című forradalmi újságnak és a diktatúráig háromszor megjelent Munkásnap-tárnak állandó, jelentős munkatársa, később a Vajdaság-Tovább című baloldali folyóirat egyik főmunkatársa (a Továbbban jelent meg többek között először „Ne aludj most, Petyike” c. nagyhatású elbeszélése); majd a HÍD-nak már az első hónapoktól kezdve, Iványi Károly álnéven, szintén egyik oszlopos munkatársa.

Szabadkára átköltöznie azonban nem nyílt alkalma. Előbb tanítói hivatása kötötte Adához (a tanügyi hatóságok még az akkori járási központban, Zentára sem helyezték át nézetei miatt). Miündössze annyi történt, hogy a diktatúra legdühöngőbb éveiben meglakta néhányszor a szabadkai rendőrségi zárkákat és a törvényszéki fogházat. A rendőrségen többször is rettenetesen megkínózták. A szabadkai kerületi törvényszék előtt vádolták be az adai iparosok is, a plébánossal az élükön, Cseh Károlyt, hogy a majmoktól való származást tanítja az iskolában. Itt folyt hosszadalmas pöre, mely fölmentéssel végződött. Cseh tudományos érvei előtt a bíróságnak is meg kellett hajolnia a nagy sajtóhírverést megért „adai majompörben”.

Az államvédelmi bíróság előtt való későbbi elítéltetése után elvették tanítói állását, melyet úgy szeretett, és csendőrségi felügyelet alatt, kényszertartózkodásban Adán volt köteles élni, szülőközségében, s ott földműveléssel, kertészkedéssel kereste meg mindennapi kenyerét. Szabadkára nem jöhetett, ahol esetleg könnyebben találhatott volna alkalmaztatást hadifogságban tanult ipari szakképzettségével.

Az ellenzéki néptömegek nyomása alatt, a királyi diktatúra lazulásának idején a jugoszláviai munkásság némi engedményeket csikart ki az elnyomóktól, és nagyarányú szervezkedésbe kezdett. A Szocdem jellegű URSS (Ursz) szakszervezetek keretében — néhol megegyezésben, néhol ellenkezésben a szocdem hivatalos vezetőséggel — összetömörült az egész munkásosztály. Hatalmas politikai és kultúr munka folyt ezekben a szervezetekben az illegális Kommunisták Párt irányításával. Nagy mozgalmi hullámszó követte a céltudatos munkát. Tömeges sztrájkok is kezdődtek.

Politikai és tudományos nevelői munkára szólította be a Párt Cseh Károlyt is Szabadkára. Az itteni Munkáskamarai Kirendeltség szerveiben, amely erős szocdem befolyás alatt állt, kiügyeskedték a baloldali munkások, hogy a titkári teendőket Cseh Károlyra bízják. Ő aztán adminisztratív munkája mellett nagy marxista és természettudományi képzettségét a propaganda szolgálatába állította. Kiváló szónok, megnyerő előadó volt, és estéről estére hallhatták valamelyik szakmai csoport ülésén az előadásait. Tanította a munkásokat, hogy legális keretek kihasználásával miként szervezzék be üzemeiket, hogyan kezdjék meg minimális követeléseikkel a munkát szörnyű sorsuk enyhítésére, alacsony bérük javítására, hogy legalább a félfasiszta törvényesség betartására kényszerítsék a munkaadókat, s az első sikeren megbátorodott dolgozók elé aztán hogyan tűzzenek nagyobb feladatokat társadalmi helyzetük változtatására is.

Mivel ez a belső munka volt vezetőségekben, szakcsoportok kisebb-nagyobb megbeszélésein és összejövetelein, nem kellett minduntalan bejelenteni a rendőrségnek, s így nehezen ellenőrizhették a detektívek. Veszélyesnek találták jelenlétét, s ezért két-három hónap után kitiltották Szabadkáról Cseh Károlyt, nem engedték meg állandó letelepedését a városban.

Cseh visszament Adára, de a megkezdett munka nem maradt abba. A tömegesedő szakszervezetekben „funkcionérképző” iskolát nyitottunk, amelyen a naprendszer keletkezésének természettudományos ismertetésétől kezdve a Föld kialakulását, az emberi társadalom fejlődését tanítottuk, és végül gyakorlati mozgalmi tanításokat nyújtottunk az újabb tagoknak, leendő szakszervezeti vezetőknek. A „funkcionérképző” egyik legkitűnőbb előadója volt Cseh Károly, aki be-beutazott Szabadkára előadásait megtartani. A mai munkásegyetemi előadásokhoz hasonlóan rendszeresen folyt a munka a népes hallgatósággal, csak hogy gyakran rendőrségi felügyelet mellett kellett beszélni a legkényesebb kérdésekről is, látszólagos tudományos tárgyilagossággal, kerülve a közvetlen agitációt.

A bérkövetelések és munkabeszüntetések egyre gyakoribbak lettek a nagyobb üzemekben, de a kisebb műhelyekben is. Nem volt elég már a Párt világnézeti folyóirata, a HÍD, mozgékonyabb magyar nyelvű sajtóóra is szükség mutatkozott a szerbhorvát munkáslapok mellett. Egy karrierista polgári-demokrata ügyvéd nevének és lapengedélyének felhasználásával megindítottuk a szabadkai Népszava hetilapot. Ez a mozgalmi újság, az állandó súlyos cenzúra mellett is, sokat tett a vajdasági gyári tömegek harcba indítása ügyében, de talán még többet a földmunkások megmozdításában. A hetilap agitációja nyomán, az URSS szakszervezetekbe tömörülve, mintegy 50—60 000 vajdasági földmunkás indul sztrájkba a jobb életfeltételekért 1936-ban és 1937-ben, és harcuk sok

helyen jelentős gazdasági és politikai eredményeket hozott. Szabadikán is 10—15 000 földmunkás sztrájkolt.

A Népszava szerkesztőségében találkozott a magyar forradalmi munkástollforgatók és értelmiségiek java a Dunától a Tiszáig. A lap szellemi vezetője, főszerkesztője, a tapasztalt Cseh Károly volt, de mellette álltak Kiss Ernő és Mayer Ottmár, dr. Singer Adolf és Simokovich Rókus, a jó tollú Szabó Géza és Lukács Gyula munkásíró, valamint e sorok írójával a HÍD hasábjain megnövekedett munkatársi tábor. Cseh minden héten beutazott néhány napra, és megszerkesztette az újságot. Nem telepedett le, ezt nem engedték a hatóságok, de Szabadkán járt minden héten, nappal újságot írt, este előadott a szakszervezeti iskolában és kultúrelőadásokon.

Ha ma lapozgatjuk a szabadkai Népszavát, a szellemesen és helyes munkaszellemben, bátran megírt írások között is előtűnik egy-egy nagyobb horderejű írás, jó néhány Cseh Károly rendkívüli éleslátással és lendülettel megírt cikke, mint például a Galileo Galileiről írt nagy vezércikke is, amely élénk visszhangot keltett.

Cseh Károly, az akadémiai képzettségű adai tanító bácsi egész Vajdaság dolgozó magyarságának Tanítója lett a viszonylag nagy példányszámú hetilap útján.

Sajnos a hetilapot 1937 őszén betiltották, és aztán már csak néhány előadás megtartására jött el Szabadkára Cseh Károly 1939 végéig, amikor az URSS szakszervezeteket is betiltották a monarchofasiszta uralkodó körök. Csupán néhányunkkal, egypár szabadkai barátjával találkozott még párszor a háború kitöréséig, a megszállás első hónapjaiban való elhurcolásáig. Internálótáborba, fegyházba, majd végül német koncentrációs táborba került, ahonnan sohasem jutott haza. Emlékét barátai őrzik és az adai nagyiskola, amely az Ő nevét viseli.

---

(„Dolgozók” 1964. december 11.)